

Szőlőhegyi rendszabályok

Századokon keresztül a magyar bortermelő vidékeken október hónap számított a szüret hónapjának. Kezdőnapja vagy kezdőhete különösen a XVIII-XIX. században és részben a XX. század első felében hagyományosan meghatározott volt. Így Fejér megyében, a jó minőségű boráról ismert Mór és Csókakőn október 15., **Terézia napja** jelentette a szüreti időszak kezdetét. Tudjuk, hogy ugyanez Erdély egyes szőlőtermelő tájain **Gál napjára** (október 16), Kőszeg vidékén **Orsolya ünnepére** (október 21), míg Tokaj-Hegyalján **Simon-Juda napjára** (október 28) esett. A XX. század második felétől a fajták változásának, a korábban érő szőlőknek, valamint a globális felmelegedésnek köszönhetően szeptemberben is szüretelünk. Igaz, egyes helyeken az aszúsodás érdekében kivárrják a novemberi szedést.

Székesfehérvár soha nem tartozott a legelismertebb, a történeti borvidékek közé. Az **öreghegyi** vagy **szőlőhegyi bort** a hajdani koronázóvárosban és közvetlen környékén mégis számon tartották. A fehérvári kocsmákban és vendéglőkben nem csak Mór környékét, nem csak Balaton-felvidéket, hanem öreghegyit is mérték.

Szőlőtermelésre igazán a domb- és hegyvidék alkalmas. Székesfehérvár történelmi városrésze viszonylag sík területre esik, ám a hozzá tartozó, a tájból némiképp kiemelkedő **Öreghegy** századokon át a szőlőnevelés színtere lehetett. Nem véletlen kapta másik elnevezését, a **Szőlőhegyet**. Viszonylag nagyobb szőlőbirtokok, mondhatni összefüggő szőlőterület borította. A fehérvári polgárok, parasztpolgárok egyaránt arra törekedtek, hogy házuk, valamint boltjuk, műhelyük vagy szántóföldjük mellett egy **öreghegyi szőlőjük** is legyen, lehetőleg prэшázsal, pincével.

A szőlőhegyek országszerte a szőlőművelés színterét, a gazdálkodáshoz kapcsolódó épületek elhelyezkedésének terét adták. Az itteni életviszonyok rendezésére szabályzatok, rendszabályok születtek. Az idők folyamán Székesfehérváron is több rendtartást alkottak. Ezek közül ezúttal az 1857. augusztus 21-én megalkotott „Szőlőhegyi rendszabályok”-ból idézünk néhány rendelkezést. A normatív szabályozás az akkori helyi hatóság, a községi választmány ülésén született meg, ennek megfelelően Ferenczy János polgármester írta alá, a „fehérmegyei császári

királyi Főnökségnek jóváhagyása mellett”. Hiszen még tartott az abszolutizmus időszaka, tíz év sem telt el az 1848-49-es szabadságharc leverése óta.

A szabályzat a nagy múltú, nagyhírű nyomdában, „Székesfehérvárott, özv. Szammer Pálné betűivel” került kinyomtatásra. Mégpedig plakát formában, hogy ily módon kifüggesztve, minden érdekelt megismerje. Az összesen 33 pontot magában foglaló rendtartás három nagy részből áll: az első a hegybírákra, a második a szőlőbirtokosokra, a harmadik a hegykerülőkre tartalmaz szabályokat. A rendelkezésekből kibontakozik az olvasó előtt a szőlőhegyi szervezet, annak működése, az egyes szőlőbirtokosok és a tisztséget viselők, beosztást vállalók joga, kötelezettsége.

A szabályzat – a hasonló rendszabályoktól eltérően – viszonylag keveset foglalkozik a szürettel. Néhány pontban azonban mégis rábukkanunk egy-egy közvetlen vagy áttételes, ide vonatkozó rendelkezésre.

A 11. pont a szőlő- és gyümölcslopásokat kívánta megelőzni, megakadályozni. Előírta, hogy mindenki csak a rendes utakon járhat. Különösen gyümölcsérés idejétől, azaz május 24-től kezdődően. Kifejezetten tiltotta a szőlők barázdáin vagy a szőlők között járást, hiszen úgy könnyű a szőlőhöz, gyümölcshöz illetéktelenül hozzáférni. A kivétel csak a szőlőbirtokosra vonatkozott, aki a maga barázdáján és szőleje közt járhatott. A szankcióval fenyegetés sem maradt el, mert a rendeletet áthágókat a **hegybíró** egy pengőforintra büntethette.

A 7. pont általánosabb jelleggel is kimondta, hogy a hegybírák a csekélyebb kihágásokért pénzbeli büntetést szabhatnak ki, melyről jegyzőkönyvet kellett vezetniük. A büntetéspénzzel pedig minden hó végén a tanácsnak kellett elszámolniuk.

A tolvajok, kártevők vagy más szabályszegők elfogása a **hegykerülők** kötelességét képezte. Ők elsősorban hegyőri feladatokat láttak el. Nekik különösen szőlőérés idején kellett figyelniük. Szigorú szabályok vonatkoztak rájuk: ha a tolvajt, kártevőt vagy más szabálysértőt nem adták fel, úgy tekintették őket, mint orgazdákat, és a megélhetést biztosító állásukat is elveszítették. Amennyiben pedig a kerülőt vagy hozzátartozóját érték lopáson, úgy a szolgálatvesztésen túl még büntető eljárást is indítottak vele szemben.

A **hegybírák** jegyzőkönyvükbe feljegyezték a hegykerülők őrzésére bízott területen bekövetkezett károkat. Ha vizsgálatokból az derült ki, hogy a kerülő vigyázatlansága vagy hanyagsága miatt nem képes a kártevőt előállítani, úgy a kerülőt a tanács a szolgálatból elbocsátotta. A kötelességüket legjobban teljesítő hegykerülőket viszont a javadalmazásukon túl meg is jutalmazták. Amelyik kerülők a rájuk bízott szőlőhegyi részt, kerületet minden kártól megóvták, azok közül a legjobb az év végén a városházi pénztárból kettő aranyat, a második legjobb egy aranyat kapott. Minderről a hegybírák szavazással döntöttek.

A 16. pont értelmében a szőlőbirtokosok szüret előtt kötelesek voltak a szőlőhegyi költségekből a rájuk eső részt a város házipénztárába befizetni. Minderről igazolást, **jegyet** kaptak, amit a hegykerülőnek kellett átadniuk. A 29. pont pedig egyenesen a hegykerülő kötelességévé tette az említett, a befizetést igazoló jegy követelését. Ha az igazolást a szőlőbirtokos nem tudta felmutatni, a hegykerülő nem engedélyezte a szüret megkezdését. Ha a kerülő ellenkezőleg cselekedett, jogtalanul engedélyt adott vagy az engedély nélküli szüretkezdést a **hegymestereknek** azonnal nem jelentette, úgy szolgálatából elbocsátották. A büntetést ilyenkor a szőlőbirtokos sem úszta meg: aki a pénzbefizetési elmulasztása ellenére bátorkodott a szüretet megkezdeni, azt kettő pengőforint büntetésben marasztalták el, és a további szüretelésben is meggátolták.

Látható tehát, hogy akkoriban milyen súlyos következmények fűződtek a pénzfizetés elmulasztásához, illetve a szüretet sem kezdhette a gazda akármikor.

Szintén a szüret időpontjával függött össze egy további előírás. A 12. pont öt pengőforint büntetés terhe mellett tiltotta ünnep- vagy vasárnapokon a szőlőhegyi munkát, még a borrakodást is. A hegykerülőt is érdekeltté tették a szabályszegők leleplezésében: ha a feljelentést megtette, úgy a büntetésből egy pengőforint őt illette.

Amennyiben minden rendjén volt, ha a szülő is megérett, úgy a kitűzött hétköznapon kezdődhetett a vidám szüret, mely a legkellemesebb társas munkák közé tartozott.

Gelencsér József